

u području ostvarila doprinos aktualnim raspravama učestalo korištenog diskursa »sraza civilizacija«.

Margareta Gregurović

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*

DOI: 10.5613/rzs.45.3.6

XXVI. kongres Europskog društva za ruralnu sociologiju »Places of Possibility? Rural Societies in a Neoliberal World«

Aberdeen, Škotska (Ujedinjeno Kraljevstvo), 18.–21. kolovoza 2015.

U kolovozu se u Aberdeenu održao dvadeset šesti kongres ESRS-a (*European Society for Rural Sociology*) naziva *Mjesta mogućnosti? Ruralna društva u neoliberalnom svijetu*. Lokalni organizatori bili su s Instituta James Hutton i bez dvojbe se može reći da su organizirali odličan kongres. Izlaganja su bila podijeljena u 26 radnih skupina, bilo je pet pozvanih predavanja, četiri pretkongresna pozvana predavanja, šest terenskih izleta i mnoštvo društvenih događanja tijekom skupa.

Tema kongresa upućivala je na promišljanje kako se u ruralnim društvima i zajednicama unutar (post)industrijskih (i ponajprije europskih) društava može opstajati i napredovati u okolnostima ubrzanih i transformirajućih promjena.

Neoliberalne politike i tržišna ekonomija stvaraju brojne pritiske i unose promjene u području tehnologije, rastućih potreba za energijom, hranom i sirovinama, deregulacije tržišta, migracija, a osim toga, ruralne zajednice pogađaju i ekonomska kriza i politike štednje. Ipak, ljudi u ruralnim područjima nisu posve pasivni u procesima koji donose promjene, nego upravo otporom, pregovaranjem, posredovanjem i zagovaranjem različitih strategija čine jednu od snaga nadirućih promjena. Sudionici kongresa pozvani su da razviju istraživanja i razmišljanja kojima će pridonijeti razumijevanju odnosa između ljudi, društva i ruralnih resursa u neoliberalnim okolnostima i pritom odgovaraju na pitanja poput toga na koji način su ljudi (de)privilegirani u ruralnim prostorima, koliko bi ruralne razvojne politike trebale podupirati dominantni neoliberalni diskurs i kako bi se mogle osposobiti za radikalne, nove mogućnosti razvijajući alternativne vrednote i etičke principe, zatim kako nastaju alternativni pristupi koji izranjaju iz ruralnoga stvarajući inovacije u tradiciji, lokalnim kulturama i društvenim pokretima potičući tako »postneoliberalnu imaginaciju«. Na koncu, pitanje koje se provlačilo tijekom cijeloga skupa jest koju bi ulogu u tome trebali zauzeti znanstvenici, kao akademski radnici, kao aktivisti i kao članovi interdisciplinarnih i transdisciplinarnih timova.

Teme i tonovi pozvanih predavanja bili su usmjereni prema propitivanju uzroka i posljedica sve većih društvenih nejednakosti, s primjerima na različitim

razinama, pri čemu su neoliberalne politike bile u fokusu kritike svih pozvanih predavača/ica. Bettina Bock (*University of Wageningen*) se bavila problemom društvene marginalizacije koja nema nužno prostornu dimenziju te je ustvrdila da društvene inovacije koje mnoge lokalne zajednice stvaraju nisu zapravo izvorni *grass-root* pokreti već strategija za nadomještanje svih onih uloga iz kojih se država povlači u posljednjim godinama mjera štednje, stoga su ljudi prisiljeni stvarati društvene inovacije poput onih u Nizozemskoj gdje se događa renesansa kooperativnog pokreta. Iako ne opravdava povlačenje države iz mnogih javnih servisa, Bock drži da je širenje mreža suradnje preko granice osobnih mreža neophodno za stvaranje kvalitete življenja i solidarnosti u lokalnim zajednicama i između njih. Costis Hadjimichalis (*Harokopio University*) tvrdio je da su se u regionalnoj razvojnoj teoriji i politici u Europi odavno zaboravila načela i vrijednosti društvenoprostorne pravednosti te da se u politikama Euroske unije duboko i strukturno ignoriraju upravo prostorne nejednakosti, napose one ruralne. Harriet Friedmann (*University of Toronto*) je na primjeru dominantnoga ekonomsko-prehrambenog sustava interpretirala suvremene promjene u korištenju zemljišta, kulturne i društvene organizacije te političke i ekonomske institucije. Korporativnim sustavima suprotstavlja prehrambeni suverenitet naglašavajući značaj lokalnih društvenih pokreta koji diljem svijeta ostvaruju krug otpornosti (*resilience*) unutar novih sustava pro-

izvodnje, transporta i potrošnje hrane. Terry Marsden (*Cardiff University*) raspravljao je o tome kako postići sinergiju održivosti, sigurnosti, suvereniteta i upravljanje resursima. Predlaže razvijanje znanstvenoga pristupa »postnormalne« održivosti putem kojeg bi se razvio ekoekonomski model ruralnog razvoja kao i propitale implikacije bioekonomskog okvira. Pritom je naglasio da bi ruralno(st) bilo neophodno postaviti u središte te šire znanosti o održivosti i u središte rasprava o održivom upravljanju. Nigel Swain (*University of Liverpool*) usredotočio se na kontradiktornosti europske Zajedničke poljoprivredne politike koja je u Istočnoj (postsocijalističkoj) Europi s jedne strane povećala profitabilnost velikih farmi, učinila profitabilnima srednja obiteljska gospodarstva, a ponegdje i ekološku proizvodnju. No, većina koja preostaje ostavljena je po strani pozitivnih učinaka. Pritom se regionalna diferencijacija povećala do dramatičnih razmjera prepuštajući cijela područja demografskom izumiranju i ovisnosti o državnim potporama za preostalu poljoprivredu.

Istaknuto obilježje svih pozvanih predavanja bilo je naglašavanje solidarnosti, društvene pravednosti i suradnje u društvenim i istodobno ekološkim pitanjima. Pozvanim predavanjima je započeo i završio kongres, međutim ona su i konceptualno uokvirila skup dajući do znanja da je sociologija tu kao aktivni akter u službi društva, koji ne samo da istražuje i interpretira, nego i kritizira postojeće i aktivno predlaže solidarnije i pravednije društveno uređenje.

Istaknula bih da među sudionicima kongresa nisu prevladavali sociolozi. Naime, istraživanja procesa i fenomena koji prožimaju ruralne aspekte društva disperzirana su među brojnim i različitim strukama, koje su našoj krutoj akademskoj klasifikaciji znanstvenih disciplina neprepoznatljive. Tako se selom i izazovima s kojima se sela i njihovi stanovnici suočavaju bave i socijalni geografi, politički geografi, demografi, etnolozi, stručnjaci za agroekološka pitanja, ekološku politiku, upravljanje okolišem, migracije autohtonog stanovništva, građansku participaciju u obnovljivim resursima, očuvanje agrobiodiversnosti, održivi razvoj i održivost, prostorno planiranje i mnogi drugi. U svjetlu situacije u Hrvatskoj u kojoj je ruralni prostor marginaliziran i politički, a posljednjih nekoliko desetljeća i znanstveno, gotovo je zapanjujuće vidjeti koliko je diljem Europe gusta i raznolika mreža stručnjaka koji se intenzivno bave bezbrojnim temama povezanim sa selom i ruralnošću.

Radne skupine obuhvatile su iznimno širok dijapazon tema i različitih aspekata istraživanja ruralnog društva. 371 izlaganje podijeljeno je u 26 tematskih radnih skupina, a izlaganja su se održavala u po čak 7 paralelnih sesija. Istovremenost brojnih izlaganja uvijek je nedostatak velikih kongresa no s druge strane inspirirajuća je mogućnost izbora u mnoštvu kreativnih naslova i poznatih znanstvenica i znanstvenika.

U kratkom pregledu poput ovoga, nemoguće je spomenuti sve tematske skupine, iako je svaka važna i zani-

mljiva, stoga ćemo istaknuti njih nekoliko čime se nadamo potaknuti na daljnje traženje informacija o kongresu na čijoj su mrežnoj stranici dostupni sažeci svih izlaganja i stotinjak kratkih referata (<http://www.esrs2015.eu/>). U prvoj radnoj skupini izlaganjima su obuhvaćeni organizacijski i politički potencijali ruralnih zajednica pri čemu se najviše raspravljalo o prehranbenim i poljoprivrednim društvenim pokretima i alternativnim okvirima u proizvodnji i distribuciji hrane te o budućnosti ruralnih društava. Postavljena su pitanja na koji sve način neoliberalne politike blokiraju ili pak podupiru promjene prema održivim oblicima proizvodnje i potrošnje. Ponajviše radova koristilo je rezultate istraživanja kako bi ukazalo upravo na moguću i realnu postneoliberalnu ruralnost za koju ruralni pokreti imaju potreban transformativni kapacitet. Peta je radna skupina bila usmjerena na iskustva starijih osoba u ruralnim zajednicama pa su tako izloženi radovi obrađivali različite aspekte starenja, od odnosa zajednice prema starijoj populaciji, institucionalne brige, zadovoljavanja potreba i kvalitete života starije ruralne populacije pa do utjecaja starijih stanovnika na zajednicu. Tako rezultati pokazuju vrlo različite vrste zajednica, od onih primjerice u Sloveniji u kojima je upitna prilagođenost programa skrbi za starije osobe ruralnoj populaciji do onih u Latviji u kojima upravo starija populacija čini razvojno najaktivniju društvenu snagu. Deseta radna skupina tematizirala je Južnu (mediteransku) i Istočnu (postsocijalističku) ruralnu Eu-

ropu u neoliberalnom restrukturiranju gdje su u radovima obrađene regionalne razlike i periurbani razvoj, ruralne migracije i strategije preživljavanja, različiti aspekti radništva u ruralnim ekonomijama te obnavljanje pokreta i otpora u tim dijelovima Europe. Dvadeset šesta radna skupina odgovarala je na pitanja kako novi oblici upravljanja hranom mogu pridonijeti stvaranju alternativnih ekonomskih prostora za revitalizaciju ruralnih područja s primjerima od Ujedinjenog Kraljevstva do Rumunjske kako se stvaraju raznolike prehrambene zajednice (primjerice zadruge i skupine solidarne razmjene) koje afirmiraju lokalnu ekonomiju, ekološku proizvodnju i kooperativnost. Sveukupno, kongres ESRS-a 2015. pružio je širok i sadržajan uvid u najnovije spoznaje europske znanstvene zajednice o procesima i perspektivama ruralnih društava i ruralnih lokalnih zajednica naglašavajući ponajviše kako se oduprijeti posljedicama neoliberalnih društvenih kretanja.

Osim znanstvene raznolikosti organizatori su posvetili veliku pozornost i društvenim aktivnostima. Brojna društvena događanja omogućila su sudionicima dublji doživljaj privremene znanstvene zajednice okupljene na kongresu te Škotske i njezinih ruralnih osobitosti. Od posebnijih događanja izdvojila bih prvu večer s poljoprivrednicima iz okolice Aberdeena koji su pripremili vlastite domaće prehrambene proizvode za sudionike kongresa (od čuvenog *haggisa* do *craft* piva i domaćeg sladoleda), potom večer u *pubu* za studente i mlade istraživače (*Early career pub night*), ručak s

autorima najnovijih knjiga poput *Food Utopias*, *Transition Pathways towards Sustainability in Agriculture: Case studies from Europe* i *Territorial Cohesion in Rural Europe: The Relational Turn in Rural Development*. Također, ne mogu propustiti spomenuti kongresne izlete po okrugu Aberdeenshire, koji su obuhvatili upoznavanje prirodnih specifičnosti, kulturnog naslijeđa i politike upravljanja prirodnim, poljoprivrednim i kulturnim dobrima (primjerice Forvie Sands, Scolty Hill, Cambus o'May, Crathes Castle, Peel Farm, Castleton Farm i drugi), tijekom kojih se govorilo i propitalo o širokom rasponu tema, od strategija suradnje između nositelja okolišnih i poljoprivrednih interesa (taj dio Škotske je ponajviše stočarski kraj, ali i predio mnogih prirodnih rezervata) do povijesnih zbivanja kojih i danas vidimo društvene i ekonomske posljedice (primjerice, protjerivanje stanovnika iz visočja, Highland Clearances, što je pitanje koje do danas nije društveno riješeno).

Pohvalila bih i dostupnost kongresa u financijskom smislu. Naime, organizatori su osigurali petnaestak stipendija (svim kategorijama sudionika) za koje je bilo organizirano natjecanje u obliku kratkoga pisanog referata. Na kraju kongresa najavljen je svjetski kongres ruralne sociologije u Torontu 2016. te sljedeća konferencija ESRS-a u Krakovu 2017. pod nazivom *Uneven processes of rural change*.

Nataša Bokan
Agronomski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu